

VERSLAG

R/2976

Vergadering:	Raad, nr. 735 Raad
Datum en tijd:	Vrijdag 16 april 2021, 10.15 uur
Plaats:	Videoconference via MS Teams
Aanwezig:	
De (plv) leden:	Hamer (voorzitter), Buijink, Busker, Ten Dam, Dezentjé Hamming-Bluemink, Ghorashi, Hoffer, Van Holstein, Elzinga, Van Eijck, Feitsma, Fey, Fortuin, Van Gestel, De Groot, Hasekamp, Van Hest, Hoogstraaten, Jong, De Jong, Pape, Kaanen, Van Kempen, Klosse, Knoef, Lindeboom, Louwaars, Melkert, Noordman, Nijpels, Putters, Rietbergen, Sleijpen, Van der Tak, Tasma, Thijssen, Termeer, Van der Veen, Van den Velden, Verhagen, Verhulp, Van Waayenburg, Van Weeberg, Ter Weel, Weurding, Van Woerkom,
Secretariaat:	Prins (algemeen directeur), Dirven (notulist), Van Driel (secretaresse), Kuik (audiovisuele ondersteuning)

1. Opening

De *voorzitter* opent de vergadering met een woord van welkom.
De agenda wordt vastgesteld.

2. Ingekomen en verzonden stukken, mededelingen (overzicht R/2973)

Personele mededelingen

- Een bijzonder welkom aan de nieuwe voorzitter van de FNV en nieuwe vicevoorzitter van de Raad, de heer Elzinga.
- Ook een bijzonder welkom aan diens inmiddels afgetreden voorganger, de heer Busker, van wie vandaag afscheid zal worden genomen.

Overzicht raadsmededelingen en SER-activiteiten (periode 26 februari 2021 – 16 april 2021) (R/2973)

Wordt voor kennisgeving aangenomen en geeft geen aanleiding tot opmerkingen.

3. Verslag van de vergadering van vrijdag 26 februari 2021 (conceptverslag R/2969)

Het verslag wordt ongewijzigd vastgesteld en geeft verder geen aanleiding tot opmerkingen.

4. Actualiteiten

Kabinetsverkenning, informateur heer Tjeenk Willink

Vanuit de SER heeft de *voorzitter* deze week een gesprek gehad met de heer Tjeenk Willink. De heer Putters deed dat vanuit het SCP. Gesproken is over de urgentie om tot een kabinet te komen en hierover zijn de heer Putters en de voorzitter transparant

geweest. De voorzitter heeft gepleit voor een snelle voorbereiding van een herstelbeleid voor de lange(re) termijn, waar dit recent vanuit VNO-NCW MKB-Nederland en de FNV voor de kortere termijn werd gedaan.

Vorbereiding middellange termijn-advies

De voorzitter geeft aan dat in een prettige sfeer hard gewerkt wordt aan de voorbereiding van een mlt-advies, waarvan een spoedige afronding met het oog op de kabinetsformatie urgent is. Zoals gebruikelijk, worden in de laatste fase de meest lastige onderwerpen besproken. Gehoopt wordt hierover zo spoedig mogelijk meer te kunnen vertellen.

Gezamenlijke oproep VNO-NCW en FNV voor een nationaal herstelplan voor de komende 2,5 jaar

Mevrouw Thijssen en de heer Elzinga hebben namens VNO-NCW respectievelijk de FNV in een gezamenlijke brief opgeroepen om tot een nationaal herstelplan voor de kortere termijn te komen (zie hiervoor: <https://www.vno-ncw.nl/nieuws/vno-ncw-en-fnv-roepen-gezamenlijk-op-tot-nationaal-herstelplan> en <https://www.fnv.nl/nieuwsbericht/algemeen-nieuws/2021/04/fnv-en-vno-ncw-roepen-op-tot-een-nationaal-herstel>).

Mevrouw *Thijssen* merkt op dat er sprake is van een soort 'twilight zone', waarin een demissionair kabinet zich op de zeer korte termijn alleen met lopende zaken kan bezighouden en de aanpak van de crisis niet kan wachten op de kabinetsformatie, nu er inmiddels een nieuwe Tweede Kamer is, zeker niet wanneer deze langer zou gaan duren.

Er zijn drie fasen:

- De zeer korte termijn. Hierbij gaat het om vragen als de voortzetting van het noodsteunpakket, zoals de NOW-steun en de TVL per 1 juli a.s. UWV en RVO moeten hiervoor ook klaar voor zijn. Ook zullen aan het steunpakket volgens werkgevers nog een aantal reparaties moeten worden toegevoegd, zoals de filialenproblemen en het inkomen van DGA's. Ook de vakbonden hebben nog een aantal wensen.
- De middellange termijn. Structurele vraagstukken vormen onderdeel van een nieuw Regeerakkoord. Zoals de voorzitter al heeft aangegeven, wordt in het kader van het mlt-advies hard gewerkt aan voorstellen op het gebied van de arbeidsmarkt. Andere belangrijke onderwerpen zijn het klimaat en de woningmarkt.
- In de tussenliggende periode kan het herstel uit de crisis niet wachten op de formatie. Dat herstel moet ook verder gaan dan het noodsteunpakket, omdat rekening moet worden gehouden met nog een aan jaar onzeker economisch weer en risico op oplopende werkloosheid. Misschien hoort ook het stikstofvraagstuk wel in deze fase. Enerzijds gaat het hier om een structureel probleem, anderzijds zit Nederland er ook door op slot.

Vanwege een tijdelijke technische storing, vult de heer *Elzinga* de toelichting aan. Waar mevrouw Thijssen een en ander meer uit werkgeversperspectief heeft toegelicht, zal spreker vandaag een presentatie teven op het werknemersperspectief op de crisis en de gewenste aanpak. Uiteraard is ook sprake van gezamenlijk belangen. Dat is ook de reden geweest om een gezamenlijk signaal te geven dat in het kader van het herstelbeleid een aantal herstelbeslissingen moet worden genomen nu er wel een nieuwe Tweede Kamer is maar er nog geen nieuw, missionair kabinet is. Niet alleen de betrokkenheid van de nieuwe Kamer is nodig voor het vereiste draagvlak, maar bij voorkeur ook maatschappelijke partijen. Sociale partners hebben er al vanaf vorig jaar op gewezen dat zij graag overleg plegen over een noodpakket, maar dat dit op enig moment ook moet worden omgezet in een herstelpakket. De gezamenlijke brief bevat

daarvoor een aantal voorstellen en roept het demissionaire kabinet en de nieuwe Tweede Kamer op om voor 1 juni samen met sociale partners met zo'n herstelplan voor de komende 2,5 jaar te komen.

Mevrouw *Thijssen* vervolgt haar toelichting.

In de coronacrisis is het belangrijkste dat Nederland weer snel open gaat en hoe dat verantwoord kan. Dat is voor ondernemers en overigens alle Nederlanders het belangrijkste perspectief.

De strubbelingen in het vaccinatiebeleid zijn hierin zorgelijk en het kabinet moet hierin verstandig opereren:

- Spreekster hoopt dat het kabinet ervoor zorgt dat mensen onder de 60 jaar vrijwillig een vaccinatie kunnen krijgen, waar dat nu niet mogelijk is, niet met het vaccin Astra Zenica en straks mogelijk ook niet het Janssen-vaccin.
- De organisatie van het vaccineren moet zo eenvoudig mogelijk worden gehouden. Deze wens komt een beetje als mosterd na de maaltijd omdat het vaccineren al complex is gemaakt. Vanaf december jl. was al bekend dat wendbaarheid voor het vaccineren noodzakelijk zou zijn, omdat er nog veel onzekerheden zouden zijn. Elke prik die Nederland binnenkomt, moet de volgende dag in een bovenarm worden geplaatst, waarbij het bijna niet uitmaakt van wie die bovenarm is.

De *voorzitter* dankt mevrouw *Thijssen* en de heer *Elzinga* voor hun toelichting.

Bij bedrijven en werknemers is nog veel onzekerheid over hoe we uit de coronacrisis komen. Wellicht kunnen we nader op die vraag reflecteren na de inleiding op de impact van de coronacrisis vanuit werknemersperspectief.

5. Impact van de coronacrisis vanuit werknemersperspectief

Inleiding heer Elzinga met als titel Sociaal de crisis uit, een nationaal herstelplan

De heer *Elzinga* verzorgt met behulp van PowerPoint een presentatie over de FNV-visie op het herstelplan, waarin het CNV en de VCP ongetwijfeld veel zullen herkennen.

De betrokken sheets worden op SharePoint geplaatst ten behoeve van de raadsleden. De informatie van de sheets is in de verslaglegging verwerkt.

Corona heeft een vergrootslag gelegd op de scheefgroei (sheet 2):

Op de structurele knelpunten op de arbeidsmarkt en met name de onzekerheid op de arbeidsmarkt. De zwakste schouders krijgen daar de zwaarste klappen. Grote groepen hebben geen sociaal vangnet. Teveel mensen hebben een groot risico op armoede door een te laag loon en te laag minimumloon.

Al vóór de coronacrisis was er blijkens rapporten van onder meer het SCP en de WRR een toenemend risico op armoede.

Door structurele fouten in het fiscale systeem zijn complexe toeslagen noodzakelijk geworden.

Het publieke fundament van de economie, namelijk de zorg, het onderwijs en de veiligheid is beschadigd.

We leven in een gaaf land, maar wel één met grote uitdagingen.

We moeten niet alleen een pandemie bestrijden. Nederland komt uit een diepe economische crisis, hoewel die werkelijkheid misschien nog aan de statistieken is onttrokken. Vóór de coronacrisis was al sprake van een klimaatcrisis, een woon- en bouwcrisis en een stikstofcrisis.

In een aantal sectoren, zoals de reissector zijn er signalen dat er reorganisaties op stapel staan. Andere sectoren draaien goed, laten hogere omzetten en recordwinsten zien. Weer andere sectoren kennen nog veel onzekerheid.

Samen met VNO-NCW heeft de FNV ervoor gepleit om die onzekerheid in ieder geval te verkleinen door een verlenging van het noodpakket en door te gaan werken aan perspectief op herstel.

Ondanks de noodpakketten is er veel verborgen leed bij ondernemers, maar ook bij werknemers. Zo is het aantal jongeren in de bijstand toegenomen. Veel mensen met oproep- en uitzendcontracten zitten al vaak maandenlang onbetaald thuis. Een aantal heeft gelukkig een partner met inkomen en/of teert in op het spaargeld. Ook deze problemen verdienen aandacht.

De polder heeft ons beleid gescherpt (sheet 3).

Er is intensief samengewerkt met kabinet en werkgevers om steunmaatregelen van de grond te krijgen. Er is deelgenomen aan een denktank om sociaaleconomische aandachtspunten onder de aandacht van het kabinet te brengen. Binnen de SER wordt gewerkt aan de voorbereiding van een mlt-advies in ieders belang.

Stilzitten is geen optie. Samen met werkgevers en de politiek wil de vakbeweging werken aan sociaal herstel.

We willen een einde aan de scheefgroei van de welvaart en eerlijk delen voor meer welvaart.

Een figuur (sheet 4) laat zien dat het bbp per inwoner vanaf 2003 (met ups en downs) is toegenomen met 11 procentpunten, terwijl de brede welvaartsindicator is toegenomen met 8 procentpunten. Het gaat niet alleen om het geld dat we met elkaar verdienen, maar wat we ermee doen en hoe we die verdelen. Is er voldoende zorg, is de kwaliteit ervan voldoende, is dat ook voor het onderwijs het geval, zijn er voldoende betaalbare woningen, wat is de kwaliteit van onze natuurlijke leefomgeving en kunnen we die met een gerust hart aan onze kinderen doorgeven.

Met een sociaal herstelplan kunnen we sterker uit de crisis komen (sheet 5).

Door corona kijkt de samenleving ook anders naar de economie. Dat is misschien het goede nieuws en daar liggen kansen. We willen een herstelplan dat toewerkt naar een socialere en sterkere economie, waarin het brede welvaartsbegrip centraal staat.

Daarvoor moeten we:

- Oplossingen vinden voor de duidelijk zichtbare scheefgroei op de arbeidsmarkt. Daarvoor proberen we gezamenlijk aanbevelingen te doen in een mlt-advies.
- Kijken naar het minimumloon. De lonen en met name het minimumloon zijn ver achtergebleven bij de welvaartsontwikkeling. Wanneer de productiviteitsstijging van de afgelopen 40 jaar zou zijn gevolgd, was het minimumloon geen 10 maar 16 euro geweest. Ook vanuit Europa wordt gewezen op het belang van een andere norm, die past bij onze inzet om het minimumloon te verhogen naar 14 euro per uur.
- De sociale zekerheid verbeteren. Nog teveel mensen worden, ondanks alle noodmaatregelen, niet opgevangen door een sociaal vangnet en moeten het zelf maar uitzoeken. De rekening van hetgeen we niet met elkaar hebben afgedekt, moet uiteindelijk toch betaald worden. Hetzij door het individu, hetzij door de samenleving op een andere wijze.
- Een sterke publieke sector maken. De coronacrisis heeft geleerd dat we vitale sectoren hebben, die niet kunnen worden gemist. Deels bevinden zich die in de markt, deels worden die publiek gefinancierd. Wanneer die sectoren niet op orde zijn, gaat dat ten koste van onze brede welvaart en van de economische robuustheid van onze samenleving. Wanneer de zorg niet op orde is en de grenzen van de zorg worden bereikt, moet de samenleving bij een virusuitbraak op slot. Wanneer ons onderwijs niet voldoende op orde is, gaan onze prestaties blijkens OESO-gegevens langzaam achteruit en dalen we op internationale ranglijsten en wordt ons toekomstig verdienvermogen geschaad.

- De rekening eerlijk verdelen. Bedrijven die veel winst maken en mensen die veel verdienen, kunnen best wat meer betalen, ten gunste van de mensen die een mindere positie verkeren. Via hun consumptie bij de bakker op de hoek en de buurtsuper krijgen we de economie weer snel uit het slop.

Op de arbeidsmarkt (sheet 6) moet iedereen kunnen rekenen op eerlijk werk. Met zekerheid dat je in dienst bent van een werkgever als je dat wilt in plaats van vast te zitten in een draaideur van onzekere contracten. 40 procent van de werknemers heeft inmiddels geen zekerheid meer, deels door een keuze voor zelfstandig ondernemerschap, deels daartoe gedwongen en deels werkend in een flexibel contract. Een aantal mensen vindt die flexibiliteit fijn, maar de onzekerheid in inkomen vinden veel mensen niet fijn.

Eerlijk werk betekent ook zeggenschap over hoe je je werk doet en op welke tijden. Het moet ook een leefbaar loon/inkomen opleveren, in plaats van dat je dagelijks bezig bent met overleven.

Gelijk loon voor gelijk werk.

Zeggenschap en flexibiliteit door weer meer mensen de bescherming van een cao te geven. De cao is de kern van collectieve voorzieningen in de arbeidsmarkt.

Minimumloon (sheet 7)

Het wettelijk minimumloon en de daaraan gekoppelde uitkeringen als de AOW en het sociaal minimum zijn te laag. De hoogte ervan blijft al decennia achter bij de gemiddelde loon- en prijsstijging. Zoals gezegd, moet het minimumloon worden verhoogd naar 14 euro per uur en de gekoppelde uitkeringen moeten meestijgen.

Wat willen we op het gebied van sociale zekerheid? (sheet 8):

- Behalve een verhoging van het sociaal minimum heeft de coronacrisis ook laten zien dat de kortdurende WW zou moeten worden verlengd. Dit ook conform internationale regels. We kunnen ervoor kiezen daarmee weer in lijn te gaan lopen.
- De Wia-ondergrens zou moeten verlaagd van 35 naar 15 procent. Teveel mensen blijven niet aan het werk, omdat ze op papier nog werk kunnen doen waarmee ze het minimumloon zouden kunnen verdienen en ze nog teveel verdien capaciteit hebben (omdat hun eerdere inkomen niet 25 procent hoger was) en niet in aanmerking komen voor een Wia-uitkering en daardoor (vaak) in de bijstand belanden.
- Een bijstand die op vertrouwen in plaats van op wantrouwen moet zijn gebaseerd (een regelvrije bijstand).
- Er zijn sociaal ontwikkelbedrijven nodig om mensen met een arbeidsbeperking aan het werk te helpen en te houden. Mensen voor wie de inzet VWNW niet is gelukt.
- Een stevige inzet op VWNW, waarin de vakbond een (mede)bepalende rol speelt, heeft de toekomst. Via VWNW kunnen mensen wisselen tussen werkgevers met behoud van zekerheid en inkomen naar goede banen met zeggenschap.
- Daarvoor zal ook de publieke arbeidsvoorziening moeten worden verbeterd door de betrokkenheid van sociale partners in de publieke arbeidsmarktinfrastructuur.

We willen een sterke publieke sector (sheet 9):

- Een gewaarde zorgsector, onderwijs, kinderopvang, veiligheid en een sterke overheid, waarop iedereen kan rekenen. Ook dat hoort bij brede welvaart. Wanneer publiekgefinancierde sectoren en de overheid niet goed kunnen functioneren, voelen burgers daarvan de pijn.
- Werknemers in de publieke sector moeten ook een eerlijk loon verdienen, voldoende collega's kunnen vinden en waardering voor hun werk krijgen. Veel mensen zijn de afgelopen jaren omgeschoold voor een baan in bijvoorbeeld de zorg, maar de zorg kan deze mensen niet vasthouden en niet marktconform

belonen. Daardoor blijft de werkdruk hoog en wordt de sector voor de medewerkers, ondanks hun passie, minder aantrekkelijk.

- Een sterke publieke sector is ook de basis voor sterk economisch herstel. Als de maatschappelijke basis hapert, heeft de hele samenleving en dus ook de economie daarvan last. Dit is één van de belangrijke lessen uit het afgelopen jaar.
- Acute problemen in de uitvoeringsorganisaties van de overheid, in het onderwijs, zorg en veiligheid moeten een plaats krijgen in een korte termijn aanpak.
- Kinderopvang moet een gratis basisvoorziening worden. Daardoor kan voor zoveel mogelijk mensen werk mogelijk worden gemaakt en kan de kansongelijkheid stevig worden verkleind. Bovendien zijn we dan af van de ellende die terugbetalingen bij bijvoorbeeld de kinderopvangtoeslag met zich brengen.
- We hebben ook een zichtbare overheid nodig met heldere beleidslijnen op de grote transitie, zoals de klimaat- en energietransitie maar ook technologisering en digitalisering. Daarop is sturing en een visie nodig, ook om sociale groei te bereiken. Alle partijen lijken dit te beseffen.

We willen een eerlijke verdeling van de rekening van de crisis (sheet 10).

Zoals gezegd, zouden de sterkste schouders de zwaarste lasten moeten dragen.

Bedrijven en mensen die ondanks de crisis en misschien soms dankzij de crisis veel geld hebben verdiend, kunnen meer bijdragen aan het herstel van deze crisis.

Hoe verhoudt zich dit tot het pleidooi in de gezamenlijke brief met VNO-NCW, waarin is bepleit dat we de komende 2,5 jaar niet gaan bezuinigen en de lasten voor burgers en het bedrijfsleven niet gaan verzwaren (dit was immers een belangrijke les van de laatste financiële crisis; herstel moet niet in de knop worden gebroken door lastenverzwaringen en bezuinigingen)? Onze overheidsfinanciën met een lage staatschuld kunnen dat aan. Uiteindelijk moeten de overheidsfinanciën weer wel in evenwicht worden gebracht.

De FNV kiest daarom voor een tijdelijke solidariteitsheffing van bedrijven die extra winst hebben gemaakt gedurende de coronacrisis. Zonder dat dit in de komende 2,5 jaar niet leidt tot lastenverzwaring.

Als over 2,5 jaar de economie weer op gang is, zal als onderdeel van een te verwachten, bredere herziening van het belastingstelsel ook structureel een verschuiving moeten plaatsvinden van belasting op arbeid naar kapitaal en andere vormen van geld verdienen. Arbeid wordt nu naar verhouding te zwaar belast. Ook hierin heeft de afgelopen 40 jaar een scheefgroei plaatsgevonden.

Het leed is nog niet geleden (sheet 11):

- Nederland is nog in lockdown. Veel sectoren hebben het nog zwaar en faillissementen worden reëler met de dag. Veel mensen zijn hun baan kwijt en hun spaarpotjes raken leef. Veel mensen zitten thuis maar worden wel doorbetaald. We moeten nog niet met de noodsteun stoppen. Zouden we dat wel doen, dan gooien we veel geld dat het afgelopen jaar is uitgegeven om bedrijven en banen te behouden potentieel weg.
- Kinderen en studenten hebben achterstanden opgelopen in hun opleiding en hebben moeten bijlenen. De jeugdwerkloosheid is hoog op de kansen op een goede start op de arbeidsmarkt staan onderdruk. Jongeren hebben volgens de FNV extra aandacht nodig. We moeten ervoor zorgen dat zij niet 'het kind van de rekening' worden, dat er geen generatie ontstaat die teveel afstand heeft tot de arbeidsmarkt waardoor de kansen op werk ook op langere termijn negatief worden beïnvloed.
- Blijvende gezondheidsschade door werken in de frontlinie raakt het inkomen van juist die werknemers, die zich zo voor ons hebben ingezet. Hiervoor is ook aandacht nodig.

Wat moeten de laatste stappen in het steunpakket zijn? (sheet 12):

- Die zijn belangrijk om de route te voltooien.

- Het huidige steunpakket zou in ieder geval dit jaar (2021) moeten worden voortgezet en daarna langzaam moeten worden afgebouwd. Als herstel optreedt, kan het ook, want als bedrijven geen omzetverlies hebben, kunnen ze ook geen gebruik maken van noodregelingen. Moeten ze toch gebruik maken van noodregelingen, dan is het ook belangrijk hen daarin duidelijkheid te verschaffen. Zo kunnen we bedrijven overeind blijven houden, die voor de crisis gezond waren en ook veel potentie hebben weer goed te draaien wanneer het herstel plaatsvindt. Daarmee kunnen uiteraard dan ook banen worden behouden.
- We willen een plaatsmaakregeling ten behoeve van baanbehoud van jongeren en jeugdwerkloosheid wordt voorkomen. In sectoren waarin wel echt gereorganiseerd moet worden, zouden oudere werknemers iets eerder met pensioen moeten kunnen gaan, zodat jongeren hun werk behouden.
- Geef uitkeringsgerechtigden een eenmalige uitkering voor de oplopende corona-uitgaven. Ook daar wordt veel leed geleden.
- We willen dat de bestaande rechten van werknemers rond veiligheid en privacy volledig gerespecteerd worden tijdens de herstelfase en daarna.
- Ten slotte willen we een fonds van waaruit werknemers met blijvende coronaschade worden gecompenseerd voor verlies aan inkomen.

Aanvulling vanuit VCP en CNV door de heren Van Holstein en Fortuin

De heer *Van Holstein* herkent vanuit de VCP veel uit de inleiding van de heer Elzinga. Graag noemt hij enkele punten ter aanvulling:

- Voor de korte termijn aanpak van de gevolgen van de coronacrisis is het doortrekken van de herstelpakketten en het werken aan het herstel gericht op groei voor werk en inkomen erg belangrijk. Maar ook moeten we niet vergeten lessen te trekken uit de crisis, zodat we bij een volgende crisis vanuit gezondheidkundig en maatschappelijk oogpunt minder kwetsbaar zijn.
- Een aantal publieke sectoren, zoals veiligheid, zorg en onderwijs moet nu extra inspanningen verrichten. Dit gaat in feite ten koste van de lopende budgetten en ook daar ligt een punt van zorg. Ook indachtig wat de heer Elzinga zei over het belang van de sectoren die een publieke basis onder de economie zetten, dat ook voor het vestigingsklimaat essentieel is.
- De heer Elzinga is ook ingegaan op wat bredere aspecten. Een betere arbeidsmarkt die ook bijdraagt aan beter werk is ook volgens spreker van groot belang. Daarbij moet er ook op het gebied van de arbeidsverhoudingen zijn om met de vakbeweging samen tot arrangementen te komen, bijvoorbeeld als het gaat om VWNW, plaatsmaakregelingen en versterking van de zekerheid op sectoraal niveau.
- Ook de rechtsstatelijkheid is een belangrijk punt. Dit betekent dat uitvoeringsorganisaties naast de mensen moeten staan. Professionals moeten daarvoor ook de ruimte krijgen. Waar mogelijk moet de bureaucratie worden verminderd.
- Ook de middengroepen zouden naar de mening van de VCP meer van de welvaart moeten gaan profiteren, zodra het herstel weer op gang komt. In de positie van huishoudens moet ook de onzekerheid over de kosten/lasten van energie, zorg en wonen worden betrokken.

De heer *Fortuin* sluit zich vanuit het CNV graag aan bij de betogen van de heer Elzinga en de aanvullende punten van de heer Van Holstein. Voor het CNV zijn de begrippen vertrouwen en perspectief kernbegrippen. Het is alleen mogelijk uit de crisis te komen, wanneer een herstelpakket organiseert en een langetermijnbeleid formuleert dat is gebaseerd op vertrouwen en perspectief, zowel van werkgevers als werknemers. In verband met de nog te voeren discussie, wil hij het hierbij, zoals ook gevraagd, laten.

Gedachtewisseling met de raadsleden

De *voorzitter* dankt de heer Elzinga voor zijn inleiding en de heren Van Holstein en Fortuin voor hun aanvulling. Graag geeft zij gelegenheid tot een nadere gedachtewisseling.

Eerste ronde met vragen en opmerkingen

In de eerste plaats feliciteert mevrouw *Dezentjé Hamming* de heer Elzinga met zijn maidenspeech in de raad als voorzitter van de FNV en vicevoorzitter van de raad. Hij heeft een warm en sociaal verhaal voor herstel gehouden. Zij sluit zich bij de heer Fortuin aan dat het erg aankomt op vertrouwen in elkaar om de sprong in de toekomst te maken.

Onder andere noemde de heer Elzinga de bouw- en stikstofcrisis en de klimaatcrisis. Zij gaat ervan uit dat hij ook de arbeidsmarkt als een crisis wil bestempelen. In ieder geval is dat haar visie. De snelheid van veranderingen in de technieksectoren is enorm groot en in verband daarmee is de employability van medewerkers belangrijk, om hen aangesloten te houden en te voorkomen dat zij aan de kant komen te staan.

Op enig moment zullen werknemers en werkgevers elkaar wel kunnen vinden. De praktijk heeft haar geleerd dat afspraken op nationale overlegtafels in goede harmonie en partnership tot stand komen. Op de sectortafels is vaak sprake van een andere dynamiek en is het overleg vaak gericht op cao's. Ook spreekster vindt cao's buitengewoon belangrijk. Haar vraag aan de heer Elzinga is hoe de toekomstgerichtheid in de plannen van de vakbeweging kan worden overbrugd naar de sectortafels.

Ook de heer *Melkert* dankt de heer Elzinga voor zijn presentatie over een aantal grote, drukkende maatschappelijke problemen. Vooral de stelling dat de maatschappelijke basis hapert, vindt hij goed getroffen.

Wanneer hij deze presentatie legt naast de wensen voor de komende periode van VNO-NCW MKB-Nederland ziet hij veel overeenstemming tussen werkgevers en werknemers. Tegelijkertijd is er een kloof in het denken van de adviseurs van de regering of de informateur/formateur. Met name wijst hij dan op de aanbevelingen van de Studiegroep begrotingsruimte en het CPB om naast de ruimhartige, korte termijn herstelpakketten geen extra uitgaven te besteden aan structureel beleid en tegenover elke intensivering een gelijke bezuiniging te plaatsen. Hij is benieuwd of mevrouw Hamer dit punt ook met de informateur heeft besproken en hoe dit punt ook in het mlt-advies terecht komt. Terecht wordt naar zijn mening benadrukt dat dit niet de tijd is voor lastenverzwaring, ook niet voor het bedrijfsleven, in tegenstelling tot de pleidooien van een aantal politieke partijen en de middellange termijnraming van het CPB. Maar dat er juist gekeken wordt naar de extra ruimte die het niveau van de staatsschuld biedt. De staatsschuld komt nog dik beneden de 60 procent uit, ondanks alle grote uitgaven in de afgelopen tijd. Nu we nog steeds bijna geld verkrijgen om te lenen op de kapitaalmarkt, is dit de tijd om structureel herstelbeleid door te voeren.

Hij sluit zich bij mevrouw Dezentjé Hamming aan dat de arbeidsmarkt daarin heel belangrijk is. Dit zegt hij natuurlijk ook vanuit het perspectief van de zorg. De inhaalslagen die nodig zijn, hebben echter een veel breder karakter. Daarvoor wijst hij op de olopemde achterstanden in het onderwijs, de problemen op de woningmarkt, veiligheid en justitie, maar ook op de primaire inkomens van mensen. Dit is een goed moment om een wissel te zetten die ons voor de komende 10-15 jaar naar een hoger niveau kan tillen.

Een cruciale vraag daarbij is hoe ingegaan moet worden met het lastenbeeld enerzijds en extra uitgaven en 'verschuldiging' als investering voor de toekomst anderzijds.

Dat brengt hem bij een laatste opmerking. Hij stelt vast dat het investeringsdenken in Nederland nog niet helemaal is uitgekristalliseerd. Daarvoor verwijst hij naar de recente

besluiten in het kader van het Nationaal Groeifonds dat hij als een Nationaal Groeifondsje zou willen bestempelen. Hierin zou veel meer kunnen gebeuren, inclusief het kader van de Recovery en Resilience Facility (RRF) van de EU. Aanhakend op de gezamenlijke oproep van FNV en VNO-NCW voor een nationaal herstelplan voor de komende 2,5 jaar zou moeten worden benadrukt dat Nederland snel besluiten moet nemen over het beroep op de extra gelden vanuit de EU. We kunnen het ons niet veroorloven om een half jaar te werken aan een kabinetsformatie voordat we gaan nadenken over de voorstellen die we in Brussel gaan neerleggen. Spreker hoopt dat deze hoofdpunten ook een rol kunnen spelen in de voorbereiding van het mlt-advies.

De heer *Sleijpen* dankt de heer Elzinga voor zijn inspirerende inleiding. Het begrip scheefgroei begint een gevlugeld begrip te worden. Hij deelt veel van de analyse van de heer Elzinga.

Zijn vraag aan de heer Elzinga sluit aan op de inbreng van de heer Melkert over het begrotingsbeleid dat bij het herstelbeleid hoort. DNB hoort tot de adviseurs die hierin een andere positie innemen. Hij is het er helemaal mee eens dat er nu niet allerlei acties moeten worden ondernomen om het tekort terug te dringen. De automatische stabilisatoren moeten hun werk doen en de schuld kan het inderdaad ook hebben. Tegelijkertijd steunt DNB nog steeds het advies van de Stuurgroep begrotingsruimte dat er risico's aan zijn verbonden om nu fors, structureel te intensiveren. Dat lijkt DNB geen goed plan. In het middellange termijn verhaal waarmee de Stuurgroep begrotingsruimte werkt, zit nog best veel ruimte: over de gehele, komende kabinetsperiode gaat het om zo'n 25 miljard. Hij is het ermee eens dat er meer kan gebeuren aan investeringen (van het Nationaal Groeifonds), maar dan moeten er ook goede projecten zijn en hier ligt nog een probleem.

Hoe denkt de heer Elzinga over het begrotingsbeleid? Tot welk niveau zou de schuld moeten oplopen? Onze schuldquote was vóór de coronacrisis relatief laag en dit heeft geholpen om buffers te creëren voor het beleid tijdens de coronacrisis. De steunpakketten vertegenwoordigen een waarde van 8-9 procent bbp. Die uitgaven kon Nederland vrij gemakkelijk doen. Eigenlijk zitten we nog steeds qua schuld in een groeizone dankzij de buffers. Op een gegeven moment wil je ook weer terug naar een situatie die meer comfort biedt. De rente is nu laag en zal waarschijnlijk een tijdje laag blijven, maar kan op een gegeven moment ook weer oplopen, wat kan leiden tot een ongewenste dynamiek.

De heer *Weurding* vindt de kernbegrippen vertrouwen en perspectief die de heer Fortuin noemde, mooi passen bij de inleiding van de heer Elzinga en de aanvulling van de heer Van Holstein.

In de afgelopen periode is duidelijk geworden dat onze maatschappij en economie enorm kwetsbaar is gebleken. Zelf vindt hij *Werken aan weerbaarheid en veerkracht* een goede kapstok, die ook goed past bij de agenda van de vakbeweging. Hoe denkt de heer Elzinga hierover?

Heel veel uit de inbreng van werknemerszijde vindt hij herkenbaar vanuit hetgeen VNO-NCW MKB-Nederland en LTO-Nederland op papier hebben gezet, bijvoorbeeld als het gaat om het belang ons uit de crisis te investeren en de verbinding te versterken. Hij sluit zich bij de heer Elzinga aan dat we zoveel mogelijk samen moeten optrekken, zodat vanuit het maatschappelijk middenveld ook druk richting de politiek kan worden gegeven om stappen te zetten.

Ook spreker vindt het belangrijk om zoveel mogelijk lastenverzwaring te proberen te voorkomen, zeker voor de kortere termijn ofwel de komende 2-3 jaar. Het betoog voor een sterke overheid, die meer sturing moet geven, spreekt hem aan. Voor de jonge generaties moet het perspectief voor de komende 20-30 goed worden

gehouden, wat een goede vormgeving van de diverse transitie vraagt. De overheid moet meer transitiepaden opstellen, waarlangs het bedrijfsleven duidelijkheid krijgt en waarlangs bijvoorbeeld de financiële sector tot gerichte investeringen kan komen. Hij heeft evenals de heer Sleijpen wel zorg over de opbouwende schuldenlast en of we de jonge generaties niet opzadelen met een rekening die niet te betalen is. Ook hij zou de heer Elzinga de vraag willen voorleggen hoe hij de betaalbaarheid beoordeelt.

Reactie van de heer Elzinga

De voorzitter nodigt de heer Elzinga uit om te reageren op de tot nu gestelde vragen.

De heer Elzinga reageert kort op de gestelde vragen:

- Misschien zou de vakbeweging niet spreken over een arbeidsmarktcrisis. Wel zijn door de coronacrisis de structurele onevenwichtigheden op de arbeidsmarkt onder een vergrootglas gelegd. Zoals gezegd, werkt 40 procent van de werknemers nu in flexbanen, die in meerdere of mindere mate tot onzekerheid leidt en zeker aan de basis tot grote problemen leidt. De onevenwichtigheden zijn ook een gevolg van gevoerd beleid, mede vanuit de overheid, en sociale partners hebben dit laten gebeuren. Ambitie is om die onevenwichtigheden aan te pakken c.q. de balans te veranderen en de zekerheid voor mensen te vergroten. Dit zou deel uit moeten maken van de herstelagenda voor de middellange termijn ten behoeve van een nieuw kabinet. Dit moeten we dan met vertrouwen en perspectief doen.
- De praktijk aan de cao-tafel is inderdaad vaak een andere. Hij is bereid de handschoenen op te pakken. Tegelijkertijd wil hij de bal ook terugkaatsen. Wanneer op nationaal niveau goede afspraken worden gemaakt over bijvoorbeeld een zwaar werkregeling, blijkt het vaak moeilijk daarover op decentraal niveau met werkgevers invulling aan te geven. Bijvoorbeeld omdat in een bepaalde sector het belang groter is om mensen vast te houden. Zijn conclusie is dan ook dat zowel werkgevers als werknemers hun achterban mee moeten nemen, ook in het kader van de agenda voor de komende jaren.
- Het gaat de vakbeweging om de belangen van haar leden of breder werkend Nederland, inclusief werkzoekenden en gepensioneerden. Wanneer centrale afspraken daarbij behulpzaam zijn, maakt de vakbeweging die graag. Hij sluit zich bij de heer Weurding aan dat de agenda's van werkgevers en werknemers grote parallellen vertonen en dat zij samen zouden moeten optrekken, heel graag. Het perspectief moet niet alleen op het hier en nu worden gericht, maar ook op de toekomst.
- In dat verband staat hij stil bij de vragen over de betaalbaarheid en het begrotingsbeleid. Volgens spreker is er overeenstemming over de noodzaak om nu vooral te investeren, waardoor we uit de crisis kunnen komen, en niet te bezuinigen waardoor het herstel wordt gesmoord. Dat is winst, omdat daarvoor na de vorige crisis veel verdeeldheid bestond en is er te snel bezuinigd, waarmee het herstel van de economie werd afgeremd. Mede daardoor hebben we misschien wel een zeer gezonde staatsfinanciën gekregen, waardoor we nu 'extra diepe zakken' hebben. Maar als de economie sneller had kunnen groeien, was de staatsschuld ook teruggelopen.
- Wat is daarbij een gezond begrotingsbeleid? In ieder geval is er overeenstemming over het belang van incidentele investeringen om de economie weer aan de praat te krijgen. Volgens de vakbeweging zijn ook structurele investeringen nodig om de maatschappelijke sectoren op orde te krijgen. Uiteindelijk zullen structureel de inkomsten en uitgaven met elkaar in balans moeten worden gebracht. Dat hoeft niet een volledig sluitende begroting te zijn, omdat er bij economische groei zelfs met een klein tekort sprake kan zijn van een stabiele staatsschuld. Er moet wel worden gestuurd op een stabiele staatsschuld die ook houdbaar is. We moeten niet onze problemen nu oplossen door de rekening over de schutting naar toekomstige generaties te gooien. De inkomsten, met name de

belastingopbrengsten, zullen uiteindelijk een niveau moeten hebben waarmee we structureel de noodzakelijke uitgaven kunnen dekken.

- We kunnen nu dus wel wat extra doen. Hij is het met de heer Melkert eens dat we daarvoor alle bestaande middelen moeten gebruiken en lange termijn leningen aan te gaan gelet op het momentum van een hele lage rente voor een ambitieuzere aanpak dan het Nationaal Groeifonds. Een ambitieuzere aanpak is ook op zijn plaats in het licht van de veel forsere en snelle investeringen waarvoor de VS kiest, zonder overigens te willen pleiten voor een kopie van dat beleid, zeker niet als het gaat om de staatsschuld. Hoewel de situatie in Nederland echt anders is dan 10 jaar geleden, opereert Nederland nog behoorlijk conservatief.
- Over het belang van Europa is er veel discussie. We moeten niet alleen kijken naar wat we verdienen aan Europese samenwerking, maar ook naar de middelen die vanuit Europa ter beschikking worden gesteld. Hij sluit zich bij de heer Melkert aan dat we daarvoor een snel beroep moeten doen op de RRF-gelden en daarmee niet een half jaar moeten wachten. Dit ook omdat de discussie over de RRF-gelden en de voorwaarden waaraan dan moet worden voldaan volgens hem heel goed passen bij de gezamenlijke agenda van werkgevers en werknemers.
- Voor het te voeren begrotingsbeleid is uiteraard de vraag wat een houdbare staatsschuld in relatie tot het renteniveau. Er is natuurlijk geen zekerheid over de rente. De huidige, Europese begrotingsregels zijn vastgesteld op basis van hogere rentetarieven dan we nu hebben. In die zin zouden die Europese begrotingsregels een keer tegen het licht mogen worden gehouden. Natuurlijk moeten we kijken naar een duurzaam, houdbaar schuldniveau. De rente zal onder meer gezien de demografische ontwikkelingen in de wereldbevolking vrij laag blijven, misschien niet op het huidige, zeer lage niveau. In ieder geval zal het renteniveau niet snel terugkeren naar de hoge niveaus van de jaren '80 uit de volgende eeuw. Dat betekent dat we ook over andere houdbare schuld niveaus kunnen praten. Zeker waar de Nederlandse staatsschuld zo ver onder het niveau van Europese partners ligt en nog veel verder onder dat van andere ontwikkelde economieën, zoals de VS en Japan, zou zelfs een verdubbeling van de schuld nog geen groot probleem zijn.
- Afrondend, gaat het bij houdbaarheid niet alleen om de financiële houdbaarheid. Wanneer we een financieel houdbaar land achterlaten ten koste van sociale en ecologische houdbaarheid dan draaien we onze kinderen een rad voor de ogen. Het gaat om wat wij vanuit breed welvaartsperspectief achterlaten voor onze kinderen. Sociale en ecologische houdbaarheid zijn minstens zo belangrijk als financiële houdbaarheid.

Tweede ronde van vragen en opmerkingen

Mevrouw *Thijssen* dankt de heer Elzinga voor zijn inleiding en verdere reflecties. Zij sluit zich bij de conclusie van de heer Melkert aan dat de agenda's van FNV en VNO-NCW een grote mate van convergentie laten zien als het gaat om de uitdagingen en de aanpak. Het venijn zit echter in de technische details. Niet voor niets is het overleg over het mlt-advies en zeker het arbeidsmarkthoofdstuk nog gaande.

Partijen zijn het ook eens met de conclusie van de heer Melkert dat het tijd is om de wissels te verzetten en dat nu geïnvesteerd moet worden voor de toekomst. De heer Elzinga heeft aangegeven dat het hierbij ook om sociale en duurzame houdbaarheid gaat. Spreekster wijst erop dat de investeringen voor de toekomst ook een enorme kans voor het bedrijfsleven zijn. Dat geldt bijvoorbeeld voor de verduurzaming van de voor Nederland relevante industrie, waarmee veel werkgelegenheid is gemoeid. Het buitenland steunt de eigen industrie veel gemakkelijker dan in Nederland gebeurt, waardoor Nederland het risico loopt achter te gaan lopen, terwijl de financiële situatie in Nederland het juist mogelijk maakt een voorsprong te nemen en daardoor kansen te kunnen pakken.

Het is ook goed om van de heer Sleijpen te horen dat we niet moeten bezuinigen en geen lasten moeten verzwaren nu we uit de crisis moeten komen. Dat is de les van de

vorige (financiële) crises geweest. Het is ook niet nodig als we kijken naar de staatsschuldquote en het begrotingssaldo. Overigens sluit zij zich bij de heer Sleijpen aan dat op enig moment weer buffers zullen moeten worden opgebouwd, omdat er altijd weer een volgende crisis komt. Maar nu even niet.

In dat verband stelt zij dat werkgevers bezorgd zijn over het economische herstel van Nederland. Drie aspecten spelen daarbij een rol:

- Er is veel verborgen financieel leed in het bedrijfsleven. Enerzijds gaat het dan om het potentiële domino-effect van faillissementen. Anderzijds gaat het ook juist om veel bedrijven die geen gebruik hebben gemaakt van noodsteun, omdat ze net niet genoeg omzetverlies hadden om daarvoor in aanmerking te komen. Evengoed kan sprake zijn van een omzetverlies van 10-15 procent en vormt dat een enorme afslag op het vermogen en de mogelijkheden van bedrijven.
- Nederland is erg afhankelijk van de wereldeconomie en die kenschetst zich door veel onzekerheden. Niet in de laatste plaats vanwege de vraag hoe snel de pandemie onder controle kan worden gebracht. In het bestuurlijk overleg gisteren verzorgde het RIVM een toelichting over te verwachten virusvarianten die zullen ontsnappen aan de vaccins. Zelfs wanneer 30 procent van de Nederlanders corona heeft gehad en een vorm van immuniteit heeft én 85 procent gevaccineerd is, zullen er zeker nog corona-uitbraken zijn, ook in Nederland. Hoe snel kunnen landen waarvan Nederland erg afhankelijk is, herstellen en hoe zwaar zij ze geraakt. Belangrijke handelspartners van Nederland, zoals Italië en Spanje, staan er niet best voor.
- Investeren en investeren om de crisis uit te komen is essentieel. Nu al is sprake van een investeringsachterstand in de komende jaren, die ten opzichte van de prognoses 45-47 miljard bedraagt. Dat is ook zorgelijk voor de periode daarna, omdat die niet-gedane investeringen ook je verdienvermogen daarna bepalen. Ook hieruit volgt hoe belangrijk het is om echt te gaan investeren.

Ook mevrouw *Ghorashi* dankt de heer Elzinga voor zijn mooie presentatie en zijn nadere inbreng. In aansluiting op het gestelde over de visie voor de toekomst en de plaats van structureel herstel daarin constateert spreekster dat de systemen in de Nederlandse samenleving, die met de beste bedoelingen zijn ingericht, sterk onder druk staan als het gaat om de verbinding met de samenleving. Gedacht kan worden aan systemen als de Belastingdienst, de jeugdzorg, de zorg als zodanig en recent het migratiebeleid. Hoe kunnen die systemen meer verbinding krijgen met de veerkracht in de samenleving, hoe kunnen ze inclusiever worden? In dat verband zou meer aandacht moeten worden gegeven aan meer verbindende vormen vanuit publieke en private sectoren en de kracht van burgerinitiatieven. De crisis laat ook zien dat er veel veerkracht is en de waardering daarvoor is essentieel om juist in betere tijden nieuwe vormen van samenwerking te zoeken. Hoe kijkt de heer Elzinga daar tegenaan?

De *voorzitter* stelt vast dat er verder geen vragen of opmerkingen leven voor de tweede ronde.

Slotreactie van de heer Elzinga

De heer *Elzinga* is het met mevrouw Thijssen eens dat de onzekerheid in Nederland en in de wereld om ons heen nog heel groot is. Hoewel er ook zaken zijn die we wel kunnen sturen, zoals de arbeidsmarkt, zijn we voor veel zaken afhankelijk van het buitenland en de internationale markt.

Uiteraard sluit hij zich bij haar oproep aan dat het belangrijk is om te investeren om uit de crisis te komen, zeker ook in het licht van de investeringsachterstand en de noodzaak van innovaties. We moeten echter ook investeren in de kracht van de samenleving. Terecht wees de heer Weurding erop dat het ook over veerkracht en weerbaarheid van de economie en de samenleving als geheel gaat. Hij sluit zich bij mevrouw *Ghorashi* aan

dat het ook om onze instituties gaat. De coronacrisis heeft geleerd dat de Nederlandse samenleving veerkrachtig is en hiermee moeten we misschien ook meer doen. Goed functionerende instituties horen bij brede welvaart. Organisaties als de Belastingdienst en jeugdzorgorganisaties moeten naast de mensen staan en niet tegenover hen.

Afronding bespreking

De *voorzitter* rondt de bespreking af.

Verschillende sprekers hebben bepleit dat we moeten leren van de eerdere (financiële) crises en dat we moeten investeren. Vanuit haar ervaring merkt spreekster op dat we moeten leren hoe veranderlijk het weer is. Het adagium van het toenmalige crisispakket was: eerst investeren, dan terugverdienen. Bij de overgang naar een nieuw kabinet echter verdwenen die investeringen echter snel.

In de discussie is verder onder meer gewezen op de grote onzekerheden en het vele nog verborgen leed.

Spreekster roept partijen op om deze belangrijke observaties snel en goed bij de politiek neer te leggen.

6. Vaststelling concept Financieel jaarverslag 2020 (concept financieel jaarverslag 2020 R/2971)

De *voorzitter* stelt vast dat het concept financieel jaarverslag 2020, dat al eerder door het dagelijks bestuur van de SER is besproken in maart jl., (unaniem) wordt vastgesteld.

Het financieel jaarverslag 2020 zal hierna aan de minister van SZW worden toegezonden.

7. Afscheid van Han Busker

Afscheidswoord voorzitter

De *voorzitter* geeft aan vanaf het begin van het FNV-voorzitterschap van de heer Busker in maart 2017 heel prettig met hem te hebben samengewerkt.

Oplossingsgerichtheid kenmerkt de heer Busker. Rond zijn afscheid heeft spreekster heel wat interviews met plezier gelezen. Binnen de FNV is ook een prachtig afscheidsprogramma gemaakt met verhalen en anekdotes. Daarbij viel het haar op dat de heer Busker uitgebreider reageerde op inhoudelijke bijdragen dan op complimenten. De heer Busker heeft het liever over de zaak dan over zichzelf. Bescheidenheid kenmerkt hem ook.

Bij zijn start als FNV-voorzitter werd de heer Busker getypeerd als een 'stevige onderhandelaar' en een 'streng man'. Dit laatste herkent spreekster niet. Het eerste wel, maar daaraan geeft de heer Busker ook een eigen invulling. Waar zijn voorganger, Ton Heerts, soms al vóór het overleg per mail liet weten waarmee hij het absoluut niet mee eens was, is de heer Busker veel rustiger. Dit neemt niet weg dat de heer Busker ook geen ja zegt, wanneer hij of zijn achterban iets niet wil. Uiteraard heeft de heer Busker ook nauw samengewerkt met wijlen de heer De Boer, die nog steeds wordt gemist. De heer Busker kon de dingen aardig zeggen maar was ook duidelijk. Soms belde Hans haar op met de vraag of hij het echt goed had dat de heer Busker echt niet mee wilde gaan en dan kon zij dat alleen maar beamen.

Vanaf 2017 is er veel werk verzet door de SER. Mede vanwege al voorafgaande pogingen was het Pensioenakkoord in het voorjaar van 2019 hiervan het belangrijkste, waarvoor van werknemerszijde de heren Busker, Elzinga, Van Holstein en Limmen zich hebben ingezet. Tijdens het overleg nam de heer Busker soms een stevige positie in, waarbij het overleg zelfs klapte maar waarvoor gelukkig ook weer een oplossing werd gevonden.

Uiteraard heeft de SER met betrokkenheid van de heer Busker ook heel andere adviezen uitgebracht, zoals een advies over diversiteit aan de top met een vrouwenquotum en armoede onder kinderen. Ook het thema werkende armen is nu op de agenda van de SER gekomen. De heer Busker heeft een klik met sociale onderwerpen en met mensen die niet goed mee kunnen doen. De heer Busker heeft ook veel nieuwe onderwerpen op de agenda van de vakbeweging gezet, met name het Klimaatakkoord. Dit uiteraard ook onder aanvoering van mevrouw Jong.

Hans was de 'vertrouwde klassenvijand' van de heer Busker en in het overleg zaten zij ook vaak in deze traditionele rol. Aan het eind veranderde er echter iets door de coronacrisis, omdat zij gezamenlijk eindigden vanuit een gedeeld belang om snel steunpakketten te regelen, uiteraard samen met de andere voorzitters van de collega werkgevers- en werknemersorganisaties. In die modus zetten mevrouw Thijssen en de heer Elzinga nu het werk voort.

Toen zij als voorzitter begon, was er weleens discussie over de positie van de grote FNV-vakbond ten opzichte van de kleinere vakbonden CNV en VCP. De vakbeweging werkt nu steeds meer samen en spreekt steeds meer met één stem. De heer Busker vond dat belangrijk en heeft zich daarvoor ingezet.

Met de heer Busker besprak zij meermaals wat het verschil nu was tussen de SER en de Stichting van de Arbeid en hoe deze organisaties moesten samenwerken. Ook hierin zijn mooie stappen gezet. Beiden stelden zich op het standpunt dat deze organisaties samen 'een estafette lopen' en elkaar moeten versterken. Er is zoveel werk te doen, dat het werk goed kan worden verdeeld en er geen lastige discussies over dubbel werk hoeven te ontstaan.

Als vicevoorzitter van de SER heeft de heer Busker achter de schermen ook veel betekend in de personele zorg voor de medewerkers van de SER en de Stichting van de Arbeid en was hij voor spreekster een goede raadgever.

Als slotwoord geeft de voorzitter aan: "Han, we zijn je al aan het missen. Met je goede eigenschappen en je vriendschap. Je hebt echter een goede opvolger en een mooi nieuw bestuur. Han, vervolg je pad met allerlei mooie ervaringen en we hopen je nog vaak te zien. Heel veel dank."

De woordwolk, een tweede geschenk voor de heer Busker

De heer Busker heeft bij wijze van kleine, materiële blijk van waardering een beeldje als geschenk gekregen, uiteraard vergezeld van een mooie bos bloemen.

Via het internetprogramma Mentimeter geven de raadsleden door welke woorden bij hen opkomen die de heer Busker kenmerken. Van deze woordwolk zal een afdruk op groot formaat worden gemaakt, die wordt ingelijst en bij de heer Busker zal worden bezorgd. Het woord 'sociaal' heeft een centrale plaats. Een aantal andere woorden zijn: vriendelijk, transparant, bruggenbouwer, staat voor zijn zaak, humor, vasthoudend, dienstbaar en authentiek.

De heer *Busker* bedankt de SER voor het prachtige beeldje, dat een prominente plaats in huis zal krijgen. Ook de afdruk van het woordbeeld vindt hij een leuk geschenk.

Afscheidswoord van mevrouw Thijssen

Mevrouw Thijssen vindt het erg leuk dat de heer Busker vandaag aan de vergadering deelneemt. Namens werkgevers wil zij stil staan bij zijn afscheid.

Ze heeft maar heel kort met de heer Busker samengewerkt. De dag nadat zij als voorzitter van VNO-NCW begon, liet de heer Busker haar weten zijn werkzaamheden als voorzitter van de FNV te zullen beëindigen. Dat was een tegenvaller, omdat zij zich op

de samenwerking had verheugd. Dit vanwege de in de woordwolk genoemde kenmerken als sociaal, transparant en eerlijk en de door de voorzitter genoemde eigenschap van oplossingsgerichtheid.

De heer Busker heeft ongelooflijk veel voor de polder betekend. Daarop is de voorzitter ook al ingegaan. Namens werkgevers bedankt spreekster de heer Busker hem zeer voor zijn inzet en betrokkenheid.

Han, het ga je goed. We kwamen elkaar in de afgelopen tijd tegen bij één van de forten van de Hollandse waterlinie rond Utrecht en zij hoopt hem daar weer een keer opnieuw te ontmoeten. Dank je wel Han.

Dankwoord van de heer Busker

De heer *Busker* was indertijd als lid van het dagelijks bestuur van de FNV betrokken bij het toen in voorbereiding zijnde mlt-advies. Samen met het dagelijks bestuur van de SER was er een bijeenkomst in het Spoorwegmuseum, waarin Ruud Kuin een presentatie gaf over de positie van de vakbeweging. Die keer is het echter niet gelukt om tot een gedragen mlt-advies te komen. Spreker hoopt van ganser harte dat het deze keer wel lukt.

Hij is nu 4,5 jaar betrokken bij het SER-werk. De website van de SER leerde hem dat er in die tijd ongeveer 60 adviezen/verkenningen zijn uitgebracht. Om te beginnen over de opbrengsten van de pensioendialoog. Zijn voorganger, Ton Heerts, stelde in juni 2016 dat dit dossier bijna was afgerond en dat er alleen nog maar 'een knoop hoefde te worden doorgesneden'. Het overleg erover duurde echter nog wat langer. Zijn laatste advies ging over reshoring. De agenda van de SER is ongelooflijk divers en soms complex.

Hij wil er een enkel advies/verkenning uitlichten:

- Recent heeft de SER de verkenning *Zorg voor de toekomst* uitgebracht, waarin onder meer is ingegaan op het belang van meer professionele ruimte. Zowel de voorzitter als de heer De Boer hebben zich hiervoor sterk gemaakt. Het is heel belangrijk dat de aanbevelingen worden opgevolgd. Sinds kort is hij voorzitter van de Raad van Toezicht van een ziekenhuis en haalt hij die verkenning soms aan. Ook in de media komt regelmatig naar voren dat medewerkers last hebben van de bureaucratie.
- Blijkens de verkenning *Hoge verwachtingen. Kansen en belemmeringen voor jongeren* leiden jongeren een uitgesteld leven. De coronacrisis zal dit hebben versterkt. Hier ligt een zorgpunt. De bijzondere positie van jongeren in de SER is belangrijke winst.
- Het Klimaatakkoord is voor de zeer lange termijn de grootste opgave.
- Het mooie advies *Diversiteit in de top, tijd voor versnelling* wordt op veel plekken aangehaald. Ervan uitgaande dat de raad als een toporgaan kan worden aangemerkt, stelt hij vast dat 4 van de 11 kroonleden en 2 van de 11 werkgevers- en werknemersleden vrouw is. Hier ligt dus nog werk.
- Ten slotte, uiteraard, het pensioenadvies.

De meeste van deze adviezen/verkenningen zijn in 2019 tot stand gekomen. Het was de bedoeling om die lijn stevig door te trekken in 2020, maar de coronacrisis heeft de agenda veranderd.

Ook de initiatieven om raadsvergaderingen te verlevendigen vond spreker inspirerend. Hij hoopt dat die na de lockdown weer kunnen worden opgepakt.

Afrondend, stelt hij dat zijn lijfspreuk op zijn kantoor was: Als je doet wat je deed, krijg je wat je kreeg. Verandering is de enige constante, maar het is lastig om ernaar te handelen. Veranderingen zijn moeilijk voor mensen. Hij wenst de SER toe dat hij de

veranderingen in dit land blijft aanmoedigen. Die veranderingen zijn keihard nodig. De politieke analyse is al aan de orde geweest vandaag. Het is belangrijk dat we in het Nederlandse polderland blijven proberen om met draagvlak de noodzakelijke veranderingen op een goede manier handen en voeten te geven. Hij realiseert zich dat dit soms ingewikkeld is, maar daarom niet minder belangrijk. Hij hoopt dat er in de komende jaren veel mooie adviezen en verkenningen door de SER zullen worden uitgebracht. De SER is volgens hem een sieraad voor Nederland en hij is trots dat hij daaraan een steentje aan heeft kunnen bijdragen. "Dank en ik hoop jullie weer op een andere manier tegen te komen."

Met applaus geven de raadsleden blijk van hun waardering.

8. Rondvraag en sluiting

Van de rondvraag wordt geen gebruik gemaakt.

De vergadering wordt om ca. 12.00 uur beëindigd.

21-4-2021/pd